

Roman Pollak

Poprawki tekstu w wydaniu "Ogrodu fraszek" Wacława Potockiego

---

Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej 4, 173-179

1947

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

POPRAWKI TEKSTU W WYDANIU „OGRODU FRASZEK“ WACŁAWA POTOCKIEGO

Rękopis „Ogrodu fraszek“, znajdujący się wśród Załuszcianów i wraz z nimi wędrujący dalekimi szlakami — znalazł się ostatecznie w Bibl. Narodowej w Warszawie przy ul. Rakowieckiej, skąd w czasie ostatniej wojny przeniesiono go do Bibl. Krasieńskich, gdzie uległ w końcu zniszczeniu po powstaniu warszawskim. Na szczęście Brückner wydał ten zbiór w dwóch tomach jeszcze w r. 1907.

Nie można powiedzieć, żeby warunki opracowania tej pierwszej edycji były pomyślne. Jak podaje Brückner w posłowie do tomu drugiego — rękopis został na czas krótki (zaledwie trzymiesięczny) wypożyczony z carskiej biblioteki do Lwowa, gdzie pospiesznie sporządzono odpis całości, przy czym jeden kopista przepisywał, a drugi rewidował tekst. Ludwik Bernacki czuwał nad wiernością odpisu pierwszego tomu dzieła, drugi zaś tom przygotował do druku z tegoż odpisu samże Brückner. Dostrzegł on — jak podaje — sporo błędów kopistów. Trzeba było odgadywać pierwotne brzmienie tekstu i wprowadzać poprawki już bez możliwości sprawdzenia ich w rękopisie. A przecież był to rękopis niezwykle czysty, staranny, czytelny. Brückner nie był zadowolony z tego wydania. Wcale obfite przypisy i dodany słowniczek miały w części powetować niedomogi. Na końcu drugiego tomu dołączono jeszcze „Poprawki prof. Czubka do tomu pierwszego“, niezawsze zresztą trafne, poczynione oczywiście również bez autopsji rękopisu. Recenzja St. Turowskiego w Pam. liter. VII z 1908 wskazała dalsze usterki. Tamże dodał Turowski bardzo pożyteczny „Indeks imion własnych“, spotykanych w zbiorze. Na tym też utknęły na dobre dalsze prace nad poprawnością tekstu. Mimo że rękopis wrócił do Warszawy i przez szereg lat był dostępny, nikt nie zajął się gruntowną rewizją wydania.

Gdzieś około r. 1925 sprowadziłem rękopis „Ogrodu“ do Bibl. Uniwersyteckiej w Poznaniu i tu zestawiałem tekst z Brücknerowym wydaniem, notując na marginesach mego egzemplarza wcale liczne odchylenia, opuszczenia, zmiany itd. Niestety — zamiast doraźnie ogłosić wyniki tej rewizji, odłożyłem na później tę drobiazgową robotę sądząc, że zwłoka nic jej nie zaszkodzi, skoro już raz rewizja tekstu została przeprowadzona.

Przyszła wojna. Z mojego księgozbioru ocalały tylko resztki. Z mego egzemplarza „Ogrodu fraszek“ ostał się tylko tom pierwszy, a drugi gdzieś się zawieruszył i wątpię, czy się kiedyś odnajdzie. Wobec zniszczenia rękopisu mój egzemplarz, poprawiony na podstawie autopsji, niepomierne zyskuje na wartości. Z niego też podaję tu co ważniejsze poprawki. Cyfra pierwsza oznacza stronicę, cyfra po przecinku — kolejny wiersz.

C z ę ś ć I.

2,16	wzięli pałaszem odkosza	70,2	Na zapuszczoną brodę
3,27	w piec nie leżą	72,3	Cóż czyni psia
8,6	Bog tworzył anioły	74,1	Dwadzieścia trzy
15,6	owego z figłami wygoli	76,5	nabawił jej
20,27	Gdy ani wagą	77,2	jedną po drugiej
24,1	Lekkić się obrok widzi	79	(tytuł) powierzchowna
30,34	dąb z żołądzi, sośnia rośnie z szyszki	85,16	Ożeniwszy
30,36	Na miejscu mchem obrasta kamień	W pierwotnym tytule tej fraszki (przypis do str. 46) zam. bezdzietnego winno być bezdzieckiego.	
31,10	Przyszło z śmiechu krolowi	87,4	Potną
36,2	nowe wyściela pielesze	87,8	w rysztołu
41,4	pod pokrywką brody	89,4	księża karzą
46,3	brwi na twarzy nie golą	90,11	zruci, to pies
55,7	choćbyś kołem walił	93,1	leżą muchy
56,28	wspomnię pańmatki	94,9	I wierę podobieństwo
59,8	dyabłu porwony bękarty	97,1	jastrząba
60,3	w jedno się zgromadzą	99,8	Radby się drugi zaraz
67,4	tylko, wiele i...szych	100,8	w świętych pismiech
68,22	zbywając niewczesnej przyjaźni		
68,23	zaświerzbi		

- 106,10 leda cyrulik
107,8 z zadku
109,10 Toż Pogroszowski
109,14 Korcowy, nazad się nie włożą
111,2 zażywszy
113,31 Onoż moja
116,1 powiedział
125,17 czesie
135,2 Przyczyną
142,3 wszystkie, okrom gęby
143,87 w maszkarze cieka
144,4 Do Węgrow-em
145,7 wyprzątał
149,3 Porznelly
151,14 opuszono
156 (tytuł) Do przysiężce
162,9 tka w garło
163 (tytuł) monokula
168,7 Rozumiałem
168,12 porwie
174,3 psując swojego
174,14 Mija czcze polykając
174,28 łagnąć
174,44 Ślepej
177,6 znam siłu
177,7 Jako z bicza
179,5 Rozumiem, że i teraz
181,10 Jan to
183,20 nas nawiąże
184,4 przed nim
184,5 nie zgrzeszy
185,26 trzoma
205,16 porwon
208,1 najmilejsza
211,8 rzek, w złośliwych
213,8 Grzech, świat, pokusa i śmierć
219,2 I sam jej
224,1 w pismiech
225,8 rozpasuje
228,22 będę, Święty, Boży
230,7 świecieś chorzał
231,3 zjemy na wieczerzy
237,9 Tedy kto
237,20 owszem go odszczeka.
241,11 kryją smocy
244,10 nie ma części
246,10 Strzyże owce
248,12 żeby nie
250,19 Za każdą winą
251,4 w nocy nie zdjęty
261,4 Złego
263,9 każdej urodzi
267,15 niechaj ci łuskę
272,3 beczka i niejedna
272,8 rozum spłocze
276,1 O jakoż się tych czasow zagęścily
278,8 Gdzie jednym brzytwy
286,5 complicitas
289,4 Płasnę ją
292,6 nie miał i macierze
292,23 pańmatce
293,4 Już mi też w trumnie
295,8 na granicę
300,11 nad targ
302,5 rowna słomie
314,5 A jam był
319,1 mędrszego
322,15 takowych much, panie
323,5 się w sam
323,14 żebyć się

335,11	Jeżeli	401,41	Bo na cóż rzną, kark łomią
338,8	Nasadzawszy	401,87	prawie idzie wszystko
339,18	Więc pomyśli:	402,80	trojga miłością
340,5	I trafi i dosięgnie	403,14	purpurzy
341,2	Nic też dobrego	403,17	z pępia nie wyszły
341,7	pragnie cnoty	404,11	Porwon
342,5	Tamten Mojżesz	416,27	O hetmaniech
343,	(tytuł) Do nowożenia	428,3	Jan Odrowąs
352,1	Dojrąwszy	432,83	sobie zarobił
360,2	Piotr i Piotrowski	432,95	nie ma marsowego
360,3	głowa granie	437,8	kilkunastom
360,4	do serszeniej banie	437,20	Aż obie
363,23	Rznicie ze wstydem	440,1	Wejentow
363,38	ku Fordanu	440,36	łabęci
363,83	nic k rzeczy	440,37	łabęciem
363,92	w okazyej	443,30	nawidzieć
364,2	Z Doroszem	443,39	powrotnie
364,7	z lauru wieńca i z lewandy	443,82	nieruszonej
373,3	trefunkiem nie godzi	445,54	do urazy
379,8	kołnierz nie ciecze.	445,70	dla czegoż by Bog
380,3	grzeczną damą	446,2	Rzemienowice
380,18	gębie na trzy	457,5	ani uznać chmury
381,14	przetrzeźwiony	463,3	Jeśli krzemień
381,21	ma kawy liczyć	463,4	Wyiskrzywszy
381,31	skwarnie	468,7	trafi w drodze dołek
386,17	za trzewik	474,3	żebrząc u was
390,4	piec żywo	477,13	tam znaczną
395,22	czyścić za żywota	490,32	Silniejsze niż pragnienie
395,49	A ten z kozłem:	493,8	Nie mając już co
395,88	od świętej śmierci	493,26	ciosanym
400,12	kiedy mu pasamony bramuje po skorze	495,5	na sanie
401,31	już nic nie	496,13	czemużeście, że nie rzekę

C z ę ś ć II.

1,26	Ustrzmiony	53,70	pomalutku
1,32	nielepiż mnie chodzić	56,10	z obozu? ej nie
1,93	Spuścić to	66,14	pewnie przypadnie
2,12	Doł kopie	69,1	mawiasz
2,41	już w paszy	72,4	Z młodu-ście
2,42	przekrzykuje	73,3	przez
3,2	Pańska aparencyja	74,57	Durny
3,51	oka nie zamruży	74,71	podłymi usnachty
6,28	były zawieszono	75,14	idą zdradą
10,3	goście wnęca	79,6	Ludziom Apollinowe
15,7	Potym uczyniel jaki między	79,10	albo ten być
15,26	wlecze się Poprudem	81,5	Rada paniom — (to był właściwie tytuł fraszki na str. 47 umieszczonej).
17,3	włócząc się płatkim	83,14	staczam
17,36	o wozie	88,23	sta, czerwony wziąwszy
23,4	Tknie wierzbinę	93,3	ten młody, ow stary
25,8	po Warszawie	93,21	ma iść w skoki
32,7	Waszecin się rodził	100,3	napisano
33,30	Pierwsze liczą na końcu	101	(tytuł): kędy doktor
37,3	warty	102,14	bez zuzłu
37,7	Dawszy je	105,5	dzicy
39,32	będąc Ciała i krwie	105,10	dwie karczmy
40,18	Choć w pierze	110,10	cudzołostwem. A ktoż ci
42,19	kładę	117,10	zaraz na początku
44,4	co mam	123,12	bierze we grzbiet
45,1	panna hoża	123,14	uszu ku
47,2	położył	124,19	Już mam być
50,1	wierę nie do ładu	126,25	wjedzie na nim
50,6	i lwią	130,2	cięższy żal cierpisz
51,8	niżli do łoznice	133,6	drugi ktory szkodzi
52,10	Dotąd w Łuznej samejem	137,6	niech chodzi
52,19	Ale to po	138,4	drewna szukać
53,48	fortuna zawsze stoi	146,4	regiestr
53,63	chromny i ułomny		

- 153,2 ważą miliony
 160,2 nad bydło
 170,32 poroście
 171,2 byli Szarzy
 182,2 wznidzie
 190,40 zapamiętywa
 192,4 Dość świeżo jeść
 203,15 mu oporem
 204,12 szkaradzie
 216,4 obmowny i o ludziach
 218,8 tynfy
 223,24 tylko wieżą muły
 224,9 rochmaniąc
 231,10 łęptał
 232,17 wczasowni
 233,17 aż do marnej śmierci
 233,25 czasu nie trawi
 234,1 rąbią
 237,16 zmrużone
 241,12 do siedmi
 241,16 uzłocić
 243,11 co jeść i co
 243,24 koniec braku
 247,1 rodząc
 258,8 wjadą gody
 261,28 wiecznej śmierci
 262,2 ciała odziewa
 262,37 natchnąwszy ducha
 262,49 obrzezce
 262,83 ognia z nią, inaczej nie odbierze
 271,3 Czech wody
 271,14 rozumiem
 273,88 mający go, wścicze
 273,54 wieprzem, osłem, wołem.
 275,5 a ten zaś
- 276,34 (tytuł) Do towarzysza
 277,8 poprawić przezwiska
 278,37 lubo rznętych
 280,1 że się zaraz drzymie
 282,4 karząc ją,
 286,21 niememi by mnie trzeba
 288,16 twe żarty
 293,4 kwitnące drzewo
 296,6 utaić
 296,18 przepadł z tym
 296,28 rzeczy wmowić
 299,15 powiedaj
 299,21 przezbyć
 310,4 Oczy z oczema
 312,6 Salomonow kościół
 318,12 smarowidło kipi
 325,4 światło
 327,6 miną — Spisze
 327,8 porożystych
 327,10 jedzie z biczem
 327,11 tejci
 352,15 ten korzen i prędko
 354,16 Kantynurem
 354,26 pod niebem legł
 354,224 kosę śmierci, grzechom żądła złomał
 354,241 dosyć ma ta
 354,261 zań leż nie
 355,36 Mityrydatesowa
 359,4 świni, woł krowie, koń
 372,25 albo z niem w ziemię
 372,49 coż swymi
 372,76 lwow, orłow, krukow
 375,12 darmo po kątach
 375,14 owi a ten
 375,18 zaprzął, jako

377,18 księżą
380,4 w pierwszym wieku
394,1 lepszym
396,14 światła
398,1 co oto i
410,25 przyczyniać
414,6 Jeśli ony,
429,2 odpowiedzią
433,18 pobudkę
434,27 dziecięciem dla płaczu
435,26 Rękęć — gębęć
438,15 żeby się gлотem
440,21 Ujźremy tych usarzow
445,23 księżej lat
452,2 wojnie zasługi
468,3 Że lepsze i bardziej
474,4 pięćdziesiąt
499,10 poimać
500,90 częściej
500,99 gdzieby

500,123 od bicza
500,220 rychło w kruchcie
500,260 Jako je wziął
500,281 pomyśli, że na nim
500,272 Oduście
503,2 w twym języku
503,3 nic do rzeczy
504,2 wrog cię wżenie
505,25 czyją by to winą
511,57 z nim w zwadę
511,82 Skryte strychy
511,102 usłuchać

Nie odzyskawszy mego egzemplarza drugiego tomu Ogródu fraszek nie mogę niestety podać poprawek tekstu, jakie tam w nim na podstawie autopsji rękopisu Bibl. Narodowej poczyniłem. Nie przypominam też sobie dzisiaj, czy ich tam było więcej czy mniej niż w tomie pierwszym. W każdym razie i drugi tom nie był od nich wolny.

Roman Pollak